

Ryszard Wroński, Pelagia Szybka

Jakość edukacji obronnej w szkołach wyższych - dążenie do doskonałości

Imperatyw międzyuczelnianej współpracy

Pracujemy w Uczelni, która posiada najdłuższe i najbogatsze oraz wymierne doświadczenia w kształceniu, doksztalcaniu i doskonaleniu nauczycieli przysposobienia wojskowego oraz obronnego (obronne od 1968 roku do chwili obecnej). Uprawiana przez nas pedeutologiczna specjalizacja, a także stała troska o jakość kształcenia upoważnia do wyrażenia opinii o potrzebie i formach kooperacji jednostek naukowo-dydaktycznych, które edukują nowe kadry nauczycieli oraz sympatyków problematyki obronności. Tę kwestię, sygnałnie podnoszono jako priorytetową w kilku publikacjach¹, proponując zarazem obszary nieodzownej współpracy uczelniom, które zajmują się kształceniem nauczycieli dla potrzeb edukacji obronnej.

Wyrażamy satysfakcję, iż spontanicznie rozwija się integracyjny ruch wokół obronnych zadań edukacyjnych szkół wyższych. Najpierw Biuro Spraw Obronnych Ministerstwa Edukacji Narodowej urzeczywistniło tę ideę wiosną 2000 roku, kiedy to zorganizowano naradę o ważkiej treści dla przyszłości edukacji obronnej. W nowy nurt wpisała się Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica z Płocka, która pod patronatem Biura Bezpieczeństwa Narodowego prowadziła monotematyczne seminaria w obszarze edukacji obronnej. Tradycją stają się ogólnopolskie eksperckie konferencje naukowe „Edukacja dla bezpieczeństwa”, znakomicie organizowane przez zespół prowadzony przez prof. zw. dr hab. Ryszarda Rosę z Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Przedstawiciele Katedry Edukacji Obronnej i Zarządzania Kryzysowego Akademii Bydgoskiej oraz okazjonalnie Katedry Edukacji Obronnej Akademii

¹ Wroński R., *Przygotowanie absolwentów WSP w Krakowie kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego do działalności dydaktyczno-wychowawczej w szkołach ponadpodstawowych* (praca doktorska), Warszawa 1986; tenże, *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego dla szkoły przyszłości*, [w:] *Próby modernizacji edukacji nauczycieli*, red. K. Duraj-Nowakowa, Kraków 1995; tenże, *Edukacja dla bezpieczeństwa a edukacja nauczycielska*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie. Materiały z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej Siedlce-Chlewiska 5 – maja 1999 roku*, red. R. Rosa, Siedlce 1999; tenże, *Kształcenie oraz doskonalenie nauczycieli*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 2000, nr 2–3.

Pedagogicznej w Krakowie również prowadzą naukowe badania, analizy problematyki obronnej, w tym także jakości kształcenia na gruncie szkolnictwa na niższych etapach edukacji.

Wyrażamy przekonanie, iż nie są to ostatnie, pożyteczne kontakty przedstawicieli jednostek statutowo uprawiających edukację obronną na poziomie studiów wyższych. Postulujemy, by Biuro Spraw Obronnych Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu było organizatorem, a Instytut Nauk Humanistycznych Akademii Obrony Narodowej koordynatorem merytorycznym stałej, kompleksowej współpracy naszych jednostek naukowo-dydaktycznych. Takie współdziałanie powinno mieć, jak sądzimy, silne wsparcie Biura Bezpieczeństwa Narodowego i kreatywnych przedstawicieli z kilku uczelni, gdyż w ostatnich latach nagromadziło się wiele problemów wymagających pilnego rozwiązania.

Od kilkunastu lat brak jest satysfakcjonującej odpowiedzi na fundamentalne pytanie: kto, gdzie, ile osób, w jakim trybie i – co najważniejsze – jak kształcić nauczycieli edukacji obronnej do pracy w reformującej się szkole? Wydaje się co najmniej dziwne, że po ponad trzydziestu latach instytucjonalnego kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego na poziomie jednolitych studiów magisterskich (bądź na studiach dwustopniowych 3 + 2), po zadowolających wieloletnich doświadczeniach okazjonalnej współpracy najstarszych stażem placówek uczelnianych z Krakowa i Bydgoszczy (głównie lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte), w ostatnich latach, gdy liczba uczelni edukujących obronnie wyraźnie się zwiększyła, jej przedstawiciele spotykają się sporadycznie, najczęściej na konferencjach o tematyce innej niż działalność statutowa jednostek naukowo-dydaktycznych. Cieszy zatem fakt, iż jesienią 2004 roku w Akademii Siedleckiej spotkali się na roboczym, interaktywnym seminarium szefowie wszystkich uczelnianych jednostek w kraju kształcących obronnie.

Potrzeby rytmicznych, roboczych i monotematycznych kontaktów (według ustalonych wcześniej priorytetów) nie trzeba specjalnie uzasadniać. Warto przecież dzielić się wzajemnie doświadczeniem z obszaru stosunkowo nowej specjalizacji pedagogicznej, jaką jest edukacja obronna dzieci i młodzieży, a ostatnio fakultatywnie wprowadzone do uczelni przysposobienie obronne. Warto wzmocnić tożsamość dydaktyczno-naukową naszych jednostek.

Dla instytucji kształcących nowe kadry pedagogiczne w poszczególnych uczelniach, dbających o jakość edukacji obronnej młodzieży, istotne są następujące dziedziny, które niewątpliwie wymagają koordynacji na szczeblu krajowym:

- adekwatność planów i programów studiów do wyzwań współczesności i przyszłości, ich zgodność ze standardami MENiS;
- ich kontekst dydaktyczny w aspekcie jakości kształcenia, w tym ciągłego doskonalenia umiejętności dydaktycznych, szczególnie zaś medializowania uczelnianej edukacji oraz kompetencji informatyczno-medialnych nauczycieli akademickich;
- ocena dydaktycznego znaczenia elementów treści nauczania (rozpracowanie ich kryteriów, np.: naukowości, przystępności i użyteczności);

- sprawność i efektywność kształcenia, w tym szczególnie bloku metodycznego z newralgiczną praktyką pedagogiczną;
- uruchomienie procedury prac nad standardami zawodowego przygotowania nauczycieli specjalności edukacja obronna;
- kwestia kształcenia dwuprzedmiotowego (wieloprzedmiotowego), w tym obronnego;
- prowadzenie ewaluacji, wyodrębnienie w niej cech kryterialnych;
- ustalenie węzłowych tematów badawczych placówek naukowo-dydaktycznych;
- problematyka prac magisterskich i dyplomowych, jej aplikacyjna przydatność;
- ustalenie tematów badań statutowych i własnych, w tym awansowych nauczycieli akademickich;
- projektowanie wspólnych międzyuczelnianych badań z obszaru edukacji obronnej, bezpieczeństwa i pokoju, itp.;
- podział tematyki badawczej na segmenty do rozpoznania przez poszczególne zespoły uczelniane zgodne z kompetencjami badaczy;
- informacja o zamierzeniach i koordynacja tematyki konferencji, sympozjów organizowanych przez poszczególne ośrodki akademickie;
- zajęcia gościnne prezentowane na bliźniaczym kierunku studiów, a nawet krótkie staże dydaktyczne nauczycieli (np. dwutygodniowe) w zaprzyjaźnionych uczelniach;
- prowadzenie wspólnych 2–4-dniowych nowatorskich warsztatów dydaktycznych dla nauczycieli, istotnie zwiększające repertuar metod i technik skutecznego kształcenia interaktywnego wysokiej jakości;
- wymiana publikacji, skryptów, książek, a także utworzenie banku informacji o publikacjach, dorobku twórczym poszczególnych instytucji kształcących;
- prezentowanie wyników ewaluacji i akredytacji jednostek kształcących obronnie w celu stymulowania pytań, zadań, pobudzania refleksji aplikacyjnej, traktowanych jako instrument dynamicznego rozwoju.

Zgłaszamy gotowość poznawania dorobku innych ośrodków edukujących obronnie młodzież, a także dyskusji nad modernizacją planów i programów studiów, pozwalających na rozszerzenie oferty pracy dla absolwentów. Istotne jest poznanie poziomu przygotowania do zawodu nauczyciela, wyniki badań gotowości i przydatności zawodowej absolwentów, identyfikacji z zawodem itp. Sądzymy, iż wnioski z wyników badań diagnostycznych mogłyby wnieść wiele nowego do kształcenia nauczycieli szkoły przyszłości.

Odczuwamy też niedosyt wyników (efektów) kształcenia obronnego uprawianego w szkołach na niższych poziomach edukacji, w tym uczniów i nauczycieli PO. Ten ostatni segment badawczy kontynuujemy w naszej Uczelni od lat kilkunastu w formie badań podłużnych, powtarzanych co 2–3 lata. Sądzymy jednakże, że istnieje potrzeba badań komparatystycznych, prowadzonych równoległe przez drugi ośrodek badawczy. Dla zespołów kształcących nieodzowna jest bowiem ciągła, rzetelna diagnoza edukacyjna dotycząca funkcjonowania absolwentów w zawodzie, dyspo-

nowanie informacją zwrotną wraz z interpretacyjną analizą, bez której trudno o kreowanie jakości w kształceniu nauczycieli. Nie doceniamy bowiem wyniku dystansowego (po latach) swojej działalności. Te i inne obszary współpracy międzyuczelnianej wydają się konieczne dla rychłego zogniskowania rozproszonego potencjału dydaktycznego i naukowego na wrażliwych problemach edukacji dla bezpieczeństwa.

O wadze naszych kształcących kontaktów niech świadczy następująca myśl: opowszechniana informacja i wiedza posiadają zdumiewającą własność, jaką możemy przypisać także szczęściu, które się „mnoży, gdy się je dzieli”. Istotnie, np. nauczyciel dzieląc się swoją wiedzą z uczniami, studentami, innymi nauczycielami, pomnaża ją, sam jej przecież nie tracąc. Podobnie rzecz ma się z instytucjami kształcącymi.

Współbrzmiącą istotną kwestią jest tworzenie swoistego lobbingu dla uprawianej przez nas problematyki na rynku edukacyjnym. Wspólne działania powiązane organizacyjnie przez Biuro Spraw Obronnych MENiS wyzwoli z pewnością oczekiwany efekt synergii.

Kodeks dobrych rozwiązań prospektywnych

Mając na uwadze uwspółcześnienie studiów, wymogi jakościowe Unii Europejskiej, a także pożądaną sprawność działania poszczególnych interesujących nas jednostek oraz stylu i efektów ich pracy (profesjonalizm, klimat zaangażowania), warto powołać na wzór działającej już w szkolnictwie wyższym dla krajowych uczelni Państwowej Komisji Akredytacyjnej (PKA) „branżową” Międzyuczelnianą Komisję Akredytacyjną dla jednostek prowadzących studia obronne. Urealnienie tej propozycji pozwoli na lepsze przygotowanie się do weryfikacji prowadzonych studiów, wypunktowanie mocnych i słabych stron statutowej działalności i w konsekwencji ulepszenie pracy dydaktyczno-naukowej.

Przy wspólnie opracowanym i zatwierdzonym regulaminie akredytacji wewnętrznej (przystąpienie na zasadzie dobrowolności), przeprowadzonym przez niezależnych ekspertów (przewodniczący spoza MON), rzetelnym pomiarze naukowego i praktycznego poziomu studiów, innowacyjności dydaktyki opartej na interaktywnej nauce, a także mocy dyplomu poszczególnych uczelni na rynku pracy (przepracowanie ocen na system punktowy), stwarzamy mierzalne pole, które można będzie poddać komparacji. Należy oczekiwać, iż w ten naturalny sposób wyzwoli się energia twórcza zespołów kształceniowych w poszczególnych uczelniach, które postawią na jakość i w konsekwencji zadowolenie naszych klientów (studentów, absolwentów) oraz ich odbiorców na rynku pracy. Poprawa jakości kształcenia wzmocniłaby pozycję naszych jednostek w macierzystych uczelniach, a absolwenci naszych specjalizacji, po uzyskaniu akredytacji PKA, otrzymywaliby „mocne” wkładki do dyplomu (suplement) z informacją, iż ukończyli studia w renomowanej uczelni.

Studiowanie zawartości miesięcznika „Forum Akademickie” oraz materiałów z naukowych konferencji na temat kreowania jakości kształcenia oraz rankingów

uczelniami w tygodnikach „Polityka” i „Wprost” – dobitnie przekonuje o zarysowanej wyżej potrzebie stałej współpracy wewnątrz uczelni i między nimi.

Procedura ECTS pierwszym krokiem do poprawy jakości kształcenia

Działaniem wspierającym ekwiwalentność uzyskiwanych u nas dyplomów może być opracowanie przez nasze zakłady, katedry czy instytuty edukacji obronnej pilotażowego projektu – tzw. Europejskiego Systemu Transferu Punktów (European Credit Transfer System), dalej zwanym w skrócie ECTS. Upowszechniany systematycznie system funkcjonuje już w kilkuset europejskich uczelniach we wszystkich krajach członkowskich UE oraz – od niedawna – w kilkudziesięciu uczelniach (wydziałach, kierunkach) w Polsce. Wdrażają go uczelnie prowadzące interesującą nas specjalizację.

Rekomendowany wyżej system pozwala w sposób jasny przedstawić zasady odbywania i zaliczania studiów, przyczyniając się tym samym do budowania „pomostów” między współpracującymi uczelniami i rozszerzenia oferty edukacyjnej dla studentów. Ułatwia instytucjom uznawanie osiągnięć studentów w nauce, posługuje się bowiem powszechnie zrozumiałymi „miernikami”: punktami i stopniami, a także umożliwia „przekładanie” czy właściwą interpretację zasad obowiązujących w systemach szkolnictwa wyższego innych krajów.

Podstawą ECTS są następujące przejrzyste elementy „rdzeniowe”:

- pakiet informacyjny, który zawiera adresowane do studentów i nauczycieli podstawowe informacje na temat uczelni, instytutów/wydziałów, organizacji i struktury studiów, w tym przedmiotów;
- wykaz zaliczeń, przedstawiający osiągnięcia studenta w nauce w sposób przekrojowy, łatwy do zrozumienia i „przełożenia” z systemu zaliczeń obowiązującego w jednej uczelni na system funkcjonujący w innej uczelni;
- punkty ECTS stanowiące wartość liczbową przyporządkowaną poszczególnym przedmiotom od 1 do 60 w roku akademickim (semestralnie 30), określające „ilość pracy”, jaką musi wykonać student, aby uzyskać zaliczenie z danego przedmiotu. Zapewnia to rozsądny dobór programu zajęć w okresie studiów, racjonalizuje studiowanie;
- porozumienie o programie zajęć – obowiązujące uczelnię macierzystą i współpracującą oraz studenta – określa program zajęć, w jakich uczestniczyć ma student, oraz liczbę punktów ECTS, jaka ma być przyznana za ich zaliczenie.

Autorzy opracowania są zaangażowani w opracowanie systemu ECTS dla kierunku studiów pedagogika z wychowaniem obronnym i fizycznym we własnej Uczelni. Współautor materiału pracując w Senackiej Komisji Dydaktycznej Akademii Pedagogicznej w Krakowie przyczynił się w istotny sposób do inicjacji i opracowania zasad oraz rozwiązań modelowych procedury ECTS w macierzystej Uczelni. Czekają nas jeszcze dalsza racjonalizacja planów i programów studiów, w tym

zmniejszenie liczby godzin przedmiotów obowiązkowych, a zwiększenie fakultatywnych, wyboru przez studentów nauczycieli, przyjęcia studentów z innych uczelni, również zagranicznych itp. Te i inne zabiegi zbliżą stopniowo nasze uczelnie do najlepszych uczelni Unii Europejskiej.

Konkludując, zgodnie z intencją tego opracowania, wychodzimy z apelem do jednostek edukujących obronnie: bądźmy inicjatorami i promotorami zmian. Mamy niepowtarzalną szansę znaleźć się w czołówce przemian oczekiwanej reformy w szkolnictwie wyższym, które jest silnie impregnowane na zmiany². Należy też zdawać sobie sprawę, iż początki każdej innowacji są zawsze trudne, także i naszej ożywionej współpracy w kierunku podwyższenia kultury jakości. Pierwsze pomyślnie próby (Bydgoszcz-Kraków) mamy już za sobą. Teraz należałoby uaktywnić międzyuczelniane zespoły zadaniowe, ustalić priorytety przemian i harmonogram ich realizacji na spotkaniach roboczych. Celem muszą być wspólne decyzje, a także wspólna odpowiedzialność.

Wpisując się w nowe zadania warto zaakcentować, iż w listopadzie 2005 roku Katedra Edukacji Obronnej w AP w Krakowie organizuje Ogólnopolską Konferencję Naukową nt.: *Jakość kształcenia na pedagogice ze specjalnością wychowanie obronne – dokonania, współczesne zadania, perspektywy*.

The Quality of Defence Training in Schools of Higher Education – Pursuing Excellence

Abstract

The authors of the publication are teachers of the University with a long tradition of teacher defence training. Focusing on the quality in pedagogical specialisation, we create the space for an indispensable, permanent and comprehensive cooperation possibly among all schools of higher education which are engaged in similar pedagogical activities in the country. What needs to be emphasized is the didactic and academic identity of our organisational units, preserving own values in order to build the foundations of quality culture, including the system of inner evaluation of the quality of teaching. Proposed improvements are necessary for the institutions educating new teaching staff, which definitely demands fast implementation, nationwide consultations and coordination. The final conclusion consists in providing two definitions of quality. “Quality” is a way of thinking, which affects our constant search and implementation of best solutions. “Quality” is a permanent process of institutional improvement. Thus working together in the new corporate culture and taking into consideration synergy effect, we can work better and more efficiently.

² Zob. R. Wroński, *Nauczyciele akademicy w obliczu reformy*, Ogólnopolskie Seminarium Pedagogika Szkoły Wyższej, nr 14/15, Szczecin–Warszawa 2000, s. 171–176; tenże, *Akredytacja uczelni oceną zewnętrzną*, [w:] *Teoria i praktyka oceniania zewnętrznego*, pod red. B. Niemierko, M. Szmigel, Kraków 2001, s. 155–161.